

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасні методологічні проблеми суспільної географії

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ третій (доктор філософії) _____

Галузь знань _____ 10 природничі науки _____

Спеціальність _____ 106 Географія _____

(код і назва спеціальності)

2017-2019

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни «Сучасні методологічні проблеми суспільної географії».

Розробник: **Топчієв Олександр Григорович**, завідувач кафедри економічної та соціальної географії і туризму, д.г.н., професор.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № 1 від 31 серпня 2017 р.

Завідувач кафедри

Топчієв О.Г.

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від " 04 " 09.2017 р.

Голова НМК

Біланчук Я.М.
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № 1 від 31 серпня 2018 р.

Завідувач кафедри

Топчієв О.Г.
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.

Завідувач кафедри

Топчієв О.Г.
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин –90 залікових модулів – 1 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – _____ (вид завдання)	Галузь знань 10 <i>Природничі науки</i> (шифр і назва) Спеціальність 106 <i>Географія</i> (код і назва) Спеціалізації: _____ (назва) Рівень вищої освіти: <i>третьої освітньо-науковий</i>	Нормативна / за вибором (ВНЗ/студента)	
		Рік підготовки:	
		1-й	-й
		Семестр	
		-й	-й
		Лекції	
		8 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		82 год.	82 год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - _____ год.	
Форма підсумкового контролю: залік			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета:

- ознайомлення із сучасною методологією науки, сукупністю методологічних засобів науки взагалі та фахового напрямку зокрема, що створюють необхідне методологічне підґрунтя для здійснення фахової науково-дослідницької роботи, її презентації;

- ознайомлення з головними парадигмами та напрямками досліджень сучасної суспільної географії.

Завдання:

1) ознайомлення із сучасними методологічними концепціями, з основами методології наукового пізнання та з методикою наукових досліджень;

2) формування цілісного уявлення про науково-дослідницький процес, забезпеченні освоєння навичок формування і використання усвідомленої методологічної позиції наукового дослідження;

3) вдосконаленні вміння пошуку, добору й опрацювання наукової інформації, точного формулювання мети, завдань і висновків дослідження; застосування сучасних методологічних підходів і принципів до формування нового знання в суспільній географії;

4) ознайомлення з сучасним концептуально-понятійним апаратом та основними положеннями суспільної географії;

5) знайомство з головними парадигмами і концепціями суспільної географії;

6) ознайомлення з системою методів суспільної географії, їх класифікацією;

7) огляд нових суспільних запитів до географічної науки в умовах становлення державності України та її входження у європейське співтовариство:

- 8) огляд напрямів новітньої наукової революції та участі в ній географії;
- 9) дослідження наукознавчих проблем і прогнозування подальшого розвитку суспільної географії.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

КЗП.01 – здатність засвоювати фундаментальні знання про фізичну географію материків та океанів, регіональну економічну та соціальну географію, соціально-економічну географію України; географічні основи раціонального природокорис-тування й охорони природи;

- КЗП.03 – здатність засвоювати базові знання про проведення науково-дослідної діяльності, знання правових основ дослідницьких робіт і законодавства України в галузі економічної та соціальної географії;

- КЗП.06 - здатність засвоювати базові знання про регіональні економічні та соціальні відміни

- КСП.04 – здатність засвоювати поглиблені професійно-профільовані знання основних географічних процесів та явищ;

- КСП.11 - здатність застосовувати вміння роботи зі статистичними базами даних, збору, узагальнення та обробки статистичної інформації та її графічної візуалізації;

Кінцеві програмні результати навчання (РН), формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

- вміння використовувати отримані фундаментальні знання і практичні навички на всіх етапах виконання науково-дослідної роботи, включаючи пошук необхідної інформації, аналізувати загальні закономірності та регіональну диференціацію еко-номічних і соціальних процесів, вміти давати оцінку сучасного суспільно-географічного положення України та її природно-ресурсного потенціалу безпосереднє виконання дослідів та обговорення отриманих результатів, формулювання теоретичних висновків;

- проводити просторовий аналіз суспільних явищ і процесів. Уміти виділяти ієрархічно структуровані підрозділи просторової організації суспільств;
- пояснювати процеси самоорганізації, саморозвитку самоуправління суспільних систем; володіти логікою збалансованої організації суспільства;
- аналізувати загальні закономірності та регіональну диференціацію економічних і соціальних процесів в Україні;
- вміти давати оцінку сучасного суспільно-географічного положення України та її природно-ресурсного потенціалу;
- знати особливості виникнення та поширення суспільно-географічних явищ та процесів.
- вміти проводити просторовий аналіз природних та суспільних явищ і процесів, їх тотальність.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

- особливості науки, складові системи науки: наукову картину світу, ідеали і норми наукового дослідження, філософські засади наукового дослідження;
- методологічні особливості пізнання в сучасній науці;
- поняття наукового методу та методології, основні методи наукового дослідження (емпіричні, теоретичні, загальнонаукові); загальнонаукові методологічні принципи та їх зміни протягом розвитку науки, специфіку теорії та методології суспільної географії;
- характеристики відомих методологічних систем, головні сучасні методологічні концепції, застосування сучасних наукових методологічних принципів та концептуальних підходів;
- структуру наукових досліджень, методи емпіричного та теоретичного дослідження та форми наукового знання: поняття факту, ідеї,

проблеми, гіпотези і теорії, методи та концептуальні підходи дослідження в суспільній географії;

- передові концепції, методи науково-дослідної та професійної діяльності;
- цільові настанови суспільно-географічних досліджень, базові поняття і категорії суспільної географії;
- основні концепції і наукові розробки суспільної географії;
- тенденції сучасних трансформацій суспільно-географічних досліджень.

вміти:

- розрізняти метод, методологію, методику; усвідомлювати багаторівневість методології науки, різноманітність конкретнауккових методологій, розуміти норми наукового дослідження як методологічні принципи; використовувати вимоги до наукової теорії як загальнонаукові методологічні принципи;
- користуватися сучасною системою базових понять і термінів суспільної географії;
- презентувати методологічні особливості суспільно-географічних досліджень, методологічні проблеми, які пов'язані зі специфікою суспільної географії; сучасні методології суспільно-географічних досліджень;
- використовувати теоретичні знання та практичні навички для моделювання та прогнозування суспільно-географічних процесів;
- аналізувати головні тенденції змін і трансформацій у методології суспільної географії.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вихідні теоретико-методологічні положення суспільної географії

Тема 1. Наукова теорія і методологія. Концептуально-понятійний апарат суспільної географії

Концептуальний зміст науки. Наукова теорія. Теоретичний рівень пізнання та його складові. Гіпотеза. Науковий закон. Концепція. Парадигма. Класифікація наук. Місце суспільної географії в системі наук.

Методологія наукового пізнання, її рівні. Філософська (загальнонаукова) методологія. Основні концепції та напрямки загальнонаукової методології. Конкретно-наукова методологія. Категоріальний базис науки. Методологічний інструментарій досліджень. Методика та техніка досліджень. Рівні розвитку методології та методики.

Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Види емпіричних досліджень. Теоретичні об'єкти дослідження. Теоретичні конструкції.

Фундаментальні та прикладні дослідження. Методологія індуктивних та дедуктивних досліджень.

Система понять і термінів науки. Ознаки поняття. Зміст і обсяг понять. Терміни та вимоги до них.

Земна оболонка – єдиний і цілісний об'єкт географічної науки. Географічна оболонка - ландшафтна оболонка: ординація базових понять. Географічне середовище. Довкілля. Становлення поняття «ландшафтна оболонка Землі». Склад і будова ландшафтної оболонки. Проблеми формування єдиного теоретичного ядра географічної науки.

Тема 2. Предметна область суспільної географії.

Різноманітність підходів до розуміння загального об'єкту суспільної географії. Становлення і розвиток предметних представлень географічної науки. Система географічних наук. Географічний метод.

Розвиток поглядів про предмет вивчення суспільної географії. Етапи розвитку географічної науки та становлення суспільної географії.

Формування української національної географії. Сучасні наукові географічні організації та центри. Територія як унікальний та безальтернативний геогросторовий ресурс. Понятійно-концептуальна система «земна поверхня – територія – земля». Оцінка ємності території. Планування землекористування.

Змістовий модуль 2. Головні парадигми і напрями досліджень сучасної суспільної географії

Тема 3. Концепція територіальної організації суспільства.

Територіальна організація суспільства: зміст і функції поняття. Складові елементи територіальної організації суспільства – природні, соціальні, економічні. Групи складових елементів і зв'язків, які формують територіальну організацію суспільства. Системно-структурна парадигма територіальної організації суспільства. Загальний зміст системно-структурної організації навколишнього світу. Системно-структурний підхід щодо територіальної організації суспільства. Покомпонентний склад територіальної організації суспільства в залежності від рівнів організації життєдіяльності суспільства. Зміст і функції понять «територіальна система», «геосистема», «територіальна структура», «геоструктура». Основні типи територіальних структур. Концепція територіальних структур. Генеральна схема планування території України – реалізація концепції територіальної організації суспільства.

Тема 4. Географічне ресурсознавство.

Напрями географічних досліджень природних ресурсів. Проблеми класифікації природних ресурсів. Антропогенно-техногенні навантаження на природне середовище. Концепція каркасів антропогенно-техногенних навантажень. Нормативно - правова база природокористування в Україні.

Географічні концепції взаємодії суспільства і природи. Концепція середовищезнавства. Іntenціональна парадигма у географії. Геоінформаційна парадигма. Концепція сталого розвитку. Структурна перебудова світового господарства. Нова наукова картина світу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		о	л	п/с	лаб		ср	л	п/с	лаб
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Вихідні теоретико-методологічні положення суспільної географії										
Тема 1. Наукова теорія і методологія. Концептуально-понятійний апарат суспільної географії	22	2			20					
Тема 2. Предметна область суспільної географії	22	2			20					
Разом за змістовим модулем 1	44	4			40					
Змістовий модуль 2. Головні парадигми і напрями досліджень сучасної суспільної географії										
Тема 3. Концепція територіальної організації суспільства	22	2			20					
Тема 4. Географічне ресурсознавство..	24	2			22					
Разом за змістовим модулем 2	46	4			42					
Усього годин	90	8			82					

5. Теми семінарських занять

Семінарські роботи у програмі не заплановані.

6. Теми практичних занять

Практичні роботи у програмі не заплановані.

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні роботи у програмі не заплановані.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Сучасна наукова картина світу. Цивілізаційна криза суспільства. Сутність пізнання та його види. Основні елементи науки. Класифікація наук. Структурні компоненти теоретичного пізнання. Загальнонаукова методологія: основні концепції та напрямки. Рівні наукового пізнання та види наукових досліджень. Аналіз індуктивного та дедуктивного методів досліджень.	20
2	Основні напрями суспільно-географічних досліджень. Основні методологічні підходи в суспільній географії, трактування їх сутності. Територія як унікальний та безальтернативний просторовий ресурс. Системно-структурна парадигма територіальної організації суспільства, Концепція територіальних структур. Генеральна схема планування території України.	20
3	Географічне ресурсознавство. Концепція природних територіальних комплексів. Ландшафтна карта – природно-географічна основа території. Антропогенне ландшафтознавство. Концепція геоекологічних систем. Концепція культурного ландшафту.	20
4	Загальногеографічні концепції та парадигми Природоохоронна діяльність. Концепція середовищезнавства. Геопланування. Іntenціональна парадигма у географії. Геоінформаційна парадигма. Концепція сталого розвитку.	22
	Разом	82

9.Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання у програмі не заплановане.

10. Методи навчання

Лекції, практичні роботи, семінарські заняття, індивідуальна робота зі студентами, проведення консультацій, проведення контрольних робіт, обговорення тем доповідей, рефератів за тематикою навчальної дисципліни.

11. Методи контролю

Оцінка виконання практичних робіт, поточне опитування за тематикою лекційного матеріалу, перевірка практичних та контрольних робіт та оцінка відповідей за питаннями підсумкового контролю.

12. Питання для підсумкового контролю

1. Сутність та ознаки науки. Основні складові системи наукових знань.
2. Функції, мета, завдання науки.
3. Основні елементи науки.
4. Сутність пізнання, його види.
5. Поняття як основна ланка створення системи наукового знання.
6. Форми мислення.
7. Класифікація наук.
8. Місце суспільної географії в системі наук
9. Сутність та мета наукового дослідження.
10. Рівні дослідження.
11. Структурні компоненти теоретичного пізнання.
12. Вимоги до гіпотези та її функції.
13. Класифікація та структурні елементи теорії.
14. Теоретичні та прикладні наукові дослідження.
15. Сутність концепції дослідження.
16. Мета, об'єкт, предмет дослідження.
17. Об'єкт і предмет дослідження суспільної географії
18. Системний характер наукового пізнання.
19. Ідея як продукт людської думки, форма відображення дійсності.
20. Наукове знання як складний об'єкт дослідження.
21. Методологія науки: сутність, мета. Методологічна основа наукового дослідження.
22. Методика наукового пізнання. Класифікація методів.
23. Рівні наукового дослідження.
24. Емпіричний рівень дослідження, його стадії.
25. Теоретичний рівень дослідження.
26. Побудова теоретичних знань.
27. Методи емпіричного дослідження спостереження.
28. Порівняння, вимірювання, експеримент, їх особливості.
29. Загальнологічні методи, що застосовуються на емпіричному і теоретичному рівнях дослідження.
30. Методи теоретичних досліджень
31. Наукова проблема як форма наукового мислення. Процес постановки наукової проблеми.
32. Основні принципи раціональної організації наукової діяльності.
33. Самоорганізація праці дослідника. Основні особистісні якості дослідника.
34. Етапи наукового дослідження
35. Що являє собою наукова парадигма?

36. Як у наш час визначають об'єкт географічної науки? З якого часу утвердилась така дефініція об'єкту географії?
37. Що являв собою землеопис античних і феодальних часів? Як можна визначати об'єкт тогочасної географії?
38. Поясніть зміст землезнавства як нового напрямку (парадигми) географії. З чим пов'язана розробка цього напрямку? Хто і коли ввів поняття "землезнавство"?
39. В який час і чому розуміння об'єкта географії як земної поверхні трансформується у новий об'єкт – географічну оболонку?
40. Поясніть зміст і цільові настанови парадигми конструктивної географії. Хто і в який час започаткував цю парадигму?
41. Які наслідки мала концепція конструктивної географії у колишньому СРСР? Які обставини спричинили її методологічно неправильну реалізацію?
42. Поясніть зміст і цільові настанови парадигми (концепції) геопланування. Чим зумовлена злободенність проблем облаштування та впорядкування географічного середовища життєдіяльності суспільства у наш час?
43. Як змінювалось розуміння об'єкту географії протягом її більш, ніж двохтисячолітньої історії? Назвіть етапні трансформації об'єкту географічної науки та її відповідні парадигми.
44. За якими ознаками встановлюють компоненти географічної оболонки? Назвіть базові (вихідні) компоненти географічної оболонки.
45. За якими ознаками географи групують компоненти географічної оболонки? Які з цих групувань являють найбільший інтерес для сучасної географії? Чому?
46. Що являють собою похідні компоненти географічної оболонки? Поясніть механізм їх формування, наведіть відповідні приклади.
47. Поясніть, чому компоненти географічної оболонки, як правило, мають багато різних уточнень, деталізацій чи модифікацій? Наведіть приклади.
48. Характеризуйте взаємодію компонентів географічної оболонки, внаслідок якої формуються нові (похідні) компоненти.
49. Характеризуйте головні напрямки досліджень геопросторової організації ландшафтної оболонки Землі.
50. Як різняться предметні області географії за просторовими масштабами досліджень?
51. За якими ознаками встановлюють предметні області різних програм географічних досліджень?
52. Що являє собою система географічних наук? Які ознаки стверджують, що це дійсно система, а не проста сукупність чи набір дисциплін?
53. На які загальнометодологічні блоки поділяють систему географічних наук?

54. Поясніть традиційний поділ географії на дві головні віті – природничу (фізичну) та суспільну (соціально-економічну) географії. Наведіть аргументи “за” та “проти” такого розмежування географії.
55. Як поділяють географічні дисципліни співставно із загальним структуруванням ландшафтної оболонки Землі?
56. Аргументуйте неприпустимість жорсткого розмежування та поділу географії на фізичну та економічну, що мала місце у радянський час.
57. За якими ознаками поділяли географічну науку на дві віті – фізичну та економічну (суспільну) у вітчизняній географії? Поясніть методологічні недоліки такого підходу.
58. Поясніть принципову різноякісність законів і закономірностей природних і суспільних. Які проблеми така розбіжність ставить перед географічною наукою?

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Орієнтовний приклад для заліку

Поточний контроль									Модульний контроль	Сума балів
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T6	T7	T8	T9	T10		
10	10	10	5	10	5	5	5	10	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C	задовільно	
70-74	D		
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Конспекти лекцій та практичних занять.

3. Методичні матеріали до проведення практичних занять, підготовки до семінарських занять та виконання рефератів.
4. Підручники і навчальні посібники.
5. Питання для поточного контролю і тестові завдання.
6. Презентації, ілюстративно-демонстраційні засоби навчання, програмне забезпечення.

14.Рекомендована література

Основна

1. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. Стереотип. вид. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. – 268 с.
2. Голиков А.П. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник / А.П. Голиков, Я. Б.Олійник, А. В.Степаненко. – К.: Либідь, 1996. – 316 с.
3. Добронравова І.С. Філософія та методологія науки. Підручник для університетів / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко. - Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 223 с.
4. Жупанський Я. І. Словник термінів і понять з географії / Я. І. Жупанський. – Чернівці: Технодрук, 2006. – 192 с.
5. Національний атлас України / НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. ред. Л. Г. Руденко; голова ред. кол. Б. Є. Патон. — К. : ДНВП «Картографія», 2007. — 435 с.
6. Немец Л. Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины): Монография / Л. Н. Немец. – Х.: Фактор, 2003. – 383 с.
7. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії: Навчальний посібник / М.Д. Пістун – К.: Вища школа, 1996. – 231 с.
8. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії: навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 560 с.
9. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 544 с.
10. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632с.
11. Топчієв О.Г. Терміни і поняття в економічній географії. / О. Г. Топчієв. – К.: Радянська школа, 1982. – 163 с.
12. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: підручник / О. І. Шаблій. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 496 с.
13. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 744 с.
14. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: підручник / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с.

Додаткова

1. Баранский Н. Н. Научные принципы в географии / Н. Н. Баранский // Избранные труды. – М.: Лепсель, 1980. – 98 с.
2. Блїй Г. де, Муллер П. Географія: світи, регіони, концепти / Пер. з англ.; Передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія. – К.: Либідь, 2004.–740 с.
3. Глобалізація світового господарства: геопросторових вимір: монографія / О. О. Любіцева [та ін.]. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 160 с.
4. Джонстон Р. География и географы. Очерк развития англо-американской социальной географии после 1945 г.: / Р. Джонстон ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1987. – 368 с.
5. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні / Я.І. Жупанський. - Видання 2-ге. – К., 2006. – 276 с.
6. Корнус О.Г. Історична географія: навчальний посібник / О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2013. – 156 с.
7. Луцишин П. В., Клімонт Д., Луцишин Н. П. Територіальна організація суспільства (основи теорії). – Луцьк: Вежа, 2001. – 334 с.
8. Мересте У.И. Современная география: вопросы теории / У.И. Мересте, С. Я. Ныммик. – М.: Мысль, 1984. – 296 с. 11. Мильков Ф. Н. Ландшафтная сфера Земли / Ф. Н. Мильков. М.: Мысль, 1970. – 234 с.
9. Навчання географії: Понятійно-термінологічний словник / В. М. Самойленко, Я. Б. Олійник, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – К.: Ніка-центр, 2015. – 352 с.
10. Новітня українська суспільна географія. Хрестоматія. / Упорядник О. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 1008 с.
11. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук. – К.: Знання, 1998. – 415 с.
12. Поросенков Ю.В. История и методология географии / Ю.В. Поросенков, Н. И. Поросенкова. – Воронеж: Изд-во Воронеж, гос. ун-та, 1991. – 224 с.
13. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: У 3-х ч. / В. П. Руденко. – К.: ВД «Києво-Могилянська Академія». – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с
14. Саушкин Ю.Г. Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем. / Ю. Г. Саушкин. – М.: Просвещение, 1980. – 269 с.
15. Саушкин Ю.Г. История и методология географической науки / Ю.Г. Саушкин. – М.: Издво Моск. гос. ун-та, 1976. – 423 с.
16. Саушкин Ю.Г. Экономическая география: история, теория, методы, практика / Ю.Г. Саушкин. – М.: Мысль, 1973. – 559 с.

17. Сюткін С.І. Географія населення: навчальний посібник / С.І. Сюткін; Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. – Суми : СумДПУ, 2015. – 128 с.
18. Хорев Б.С. Территориальная организация общества / Б. С. Хорев. – М.: Мысль, 1981. – 320с.
19. Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії / О.І. Шаблій. – Львів, 1994. 27. Шевченко В.О.

15.Електронні інформаційні ресурси

1. Атлас даних Кноета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoeta.ru/atlas>
2. Географія і туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lgtinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=33&Itemid=47&lang=ru
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
4. Економічна та соціальна географія. Науковий журнал Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/fonds/univmag/poshuk.php3>
5. Мировая статистика [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.worldometers.info/ru>
6. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.ua>.
7. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org>.
8. Програма розвитку ООН, звіти та інформація про людський розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org>
9. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/view-archive>
10. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>
11. Dialogues in Human Geography [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dhg.sagepub.com/content/3/1.toc>
12. Encyclopedia of World Problems and Human Potential [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.uia.be/world-problems-and-globalissues>.
13. Human Geography / Journal of Studies and Research in Human Geography [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.humangeographies.org.ro/>
14. National geographic – журнал [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ngm.nationalgeographic.com/>
15. World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.
16. Human Geography [Electronic resource]. – About.com <http://geography.about.com/od/culturalgeography/a/humangeography.htm>